

Tövrət Allahdan gələn dörd ilahi kitabdan ilkidir.

İbranicə Torah sözünün ərəbcələşmiş şəkli olan Tövrət; qanun, ittifaq, birlik, razılaşma, müqavilə, andlaşma kimi mənalara gəlir. İslam ənənəsində Hz. Musaya (ə.s) nazil olan kitabın adı olaraq bilinir. Yəhudi ənənəsində isə bu gün Əhdi-ətiq deyilən kitabların ümumi adıdır.

Qurani-Kərimin yeddi ayrı surəsinin 16 ayəsində Tövrət sözü işlədilmişdir. Bu kitabın əslinin Allah tərəfindən nazil edildiyinə inanmaq hər müsəlmana fərzdür. Bunu inkar etmək isə küfrdür. Çünki Quranda və müxtəlif hədislərdə Tövrətin Allah kitabı olduğu qəti və açıq şəkildə izah edilmişdir: **“Tövrəti biz endirdik. Onda hidayət və nur vardır. Özünü rini Allaha təslim etmiş peyğəmbərlər onunla yuxarıya qaldılar və hökm edildilər. Allahın kitabını qorumaları onlardan istəndiyi üçün Rəbbin təslim olmuş zahidlər və alimlərdir (onunla hökm edildilər) ona (haqq olduğuna) şahid idilər”**. (əl-Maidə5/44)

Bu gün əldə bir-birinə uyğun gəlməyən məşhur üç Tövrət var: biri ibranicə (ivrit), biri yunanca, digəri də samiricədir. Bunlardan başqa daha çox qarışıq olan tövratlar da mövcuddur.

Tövrət beş hissədən ibarətdir:

Təvratın birinci hissəsi (yaratma): Yaradılış dastanından, insanların ilk günahından, Nuh tufanından, Hz. İbrahim, İshaq, Yaqub, Yusuf və Bəni-İsrailin həyatlarından bəhs edir..

Təvratın ikinci hissəsi (Xuruc): Hz. Musadan və Bəni-İsrailin Misirdən çıxışından, Allahın Tur dağında Musaya qanunlarını bildirməsindən bəhs edir.

Təvratın üçüncü hissəsi (vilayət): Bu kitabda ayin və mərasimə aid üsullar, qurban, kahinlər, təmizlik qanunları və bayramların tənzimi izah edilir.

▣ **Saylar** (▣ d▣ dl▣ r): Hz. Musanın vəfatından sonra İsrail millətinin Tur dağından qalxıb Ərdən (və ya Ərdəm) ölkəsinə, Kənan diyarına (Fələstinə) girmələrindən bəhs edir.

▣ **sniy** : Hz. Musanın ölümündən və onun zamanında olmayan ənənələrdən bəhs edir.

Din tarixçiləri 39 kitabdan meydana gələn Tövrati, ümumiyyətlə, üç hissəyə ayırırlar: 1- Tövrət (qanun kitabı), 2- Nəbiim (nəbilər kitabı), 3- Ketubim (yazılar kitabı).

Yəhudiliyə görə, Tövratin ilk beş kitabı Allah (Yəhova) tərəfindən Hz. Musaya (Moşe) bildirilmiş kəlamdır. Beşinci kitabdan sonra gələn Yeşu da eyni kitabdan sayılmış və beləcə, altı kitabdan meydana gətirilmişdir. Bu iki ayrı izahatdan birində Tanrının adı Elohim (ruhlar), digərində isə Yəhova (mövcud olan) deyə işlədilir. Digər bir ifadə ilə bu iki mətnə elohist və yahvist mətn deyilir. Bu iki ayrı mətnə bir çox ziddiyyətlər müəyyən edilmişdir.

Yəhudilər və protestantlar tövratin ibranicə olan nüsxəsini, Roma və Şərqi kilsələri yunanca nüsxəsini, samirilər isə samiricə olan nüsxəni qəbul edirlər.

Yazılı olan bölmə Turi-sinada (Har-sinay) Tanrı Yahvə tərəfindən Hz. Musaya (Moşe) endirilən beş kitab və əlavələrini ehtiva edir. Şifahi olan bölmə isə Hz. Musaya ətf edilən və ondan nəql edilənlərlə Tövrati tamamlayan şərhləri ehtiva edir. Günümüzdəki yəhudilər Tövrət əvəzinə Tanah kəlməsini işlədirlər. Təqribən e.ə. 1200-1100 illəri arasında tamamlanan və ibranicə yazılmış olan Tanahın içərisində arami dilində bir neçə bölmə də mövcuddur.

Yəhudi əqidəsinə görə, harada olmasından aslı olmayaraq, Tövrət oxunarkən başın mütləq örtülməsi şərtidir. Açıq başla məbədə girilməz, Tövrət da oxunmaz. Bundan əlavə, qaydalara görə dəstəmaz almaq və pak olmaq lazımdır. Tövrət hərbi keçidlərdə (Ha Tsaada) əsgərlərin mühafizəsi altında oxunur. Tövrət oxunduqdan sonra bir taxta qoyularaq küçəyə çıxarılır və mərasimlə dolaşdırılır. Bu mərasimə Tövrət bayramı deyilir. Mərasim bütün dünyada eyni şəkildə həyata keçirilir. Çiyinlərdə və qucaqda Tövrati gəzdirmək savab sayılır. Həm mülki şəxslər, həm də əsgərlər and içəndə Tövrata and içirlər. Tövrət haqqında mübahisə və tənqiddə qətiyyətlə icazə verilməz. Məktəb çağındakı hər şagirdin bir Tövrati vardır və siniflərdə də ancaq yayıqlı olmaq şərti ilə Tövrət oxunur.

Allahdan haqq olaraq nazil olan Tövrət kitabının hökmləri möminlər üçün bağlayıcı deyildir. Çünki həm zamanla müxtəlif təhrif və dəyişikliklərə məruz qalmış, həm də son ilahi kitab olan Quranla onun hökmləri qaldırılmışdır. Rəvayət edilən hədisə görə, bir gün Ömər bin Xəttab (r.a) əlində Tövratdan bir parça ilə Rəsulullahın yanına gələrək dedi: “Ya Rəsulallah! Bu, Tövratın bir hissəsidir.” Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) ona bir cavab vermədi. O da oxumağa başladı.

Hz. Ömər (r.a) oxuyanda Peyğəmbərimizin üzünün rəngi dəyişdi. Bunu gören Əbu Bəkr (r.a) dedi: “Rəsulullahın (s.ə.s) üzünü görmürsən, başı bəlalı adam?!”

Ömər (r.a) Rəsulullahı (s.a.s) baxdı və dedi: “Allahın və Rəsulunun qəzəbindən Allaha sığınırım. Biz Rəbb olaraq Allahdan, din olaraq İslam dinindən və peyğəmbər olaraq Muhəmməddən (s.ə.s) razıyıq”.

Peyğəmbərimiz (s.ə.s) belə buyurdu: *“Muhamməd həyat verən Allaha and olsun ki, siz Musa görüncə və siz mənə buraxıb ona tabe olsanız, haqq yoldan sapmış olarsınız. Əgər Musa (r.a.s) mənə nim dövrümdə yaşasa və peyğəmbərliyi mi bilsə, o, mütləq mənə tabe olardı”.* (Əhməd b. Hənbəl, III, 387; İbn Əbi Şeybə, əl-Musannəf, VI, 228; ed-Darimi, Sünən I, 22, (449))